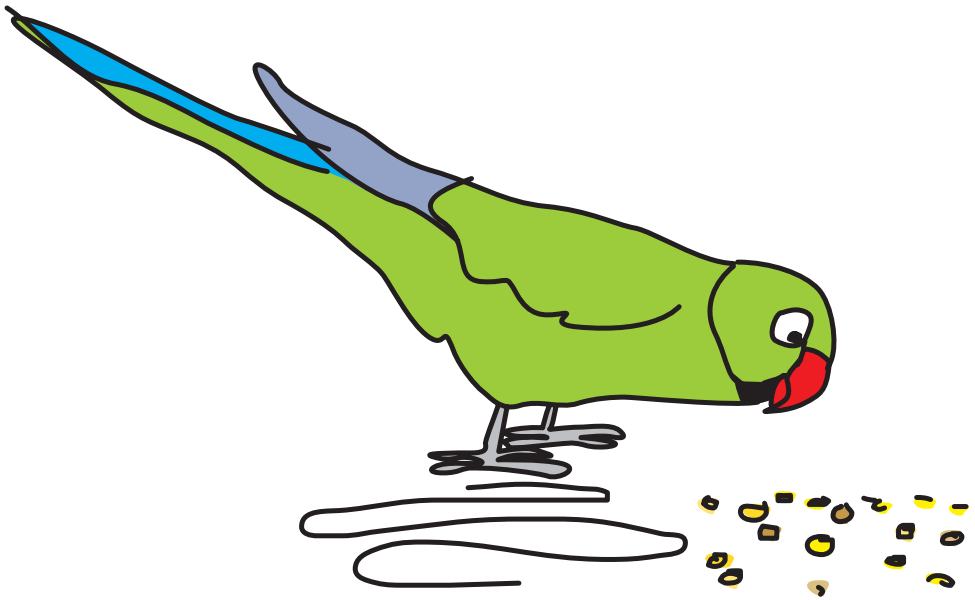

'Ā hake, Drongo!

Fa'u 'e John Carr
Tā fakatātā 'e Astrid Matijasevic

‘Ā hake, Drongo!

Vahe 1

“Ā hake Drongo! Ā hake!”, ko e ui atu ia ‘a e fo’i kakā ko hono hingoā ko Pirate. ‘Oku ‘ikai foki ke poto ‘a e kakaa’ he lea’, ka ‘oku’ ne fa’ifa’itaki pē ‘a e lea ‘a e kakai’ ‘oku fai ange ki ai’, ‘o ne toutou lea’aki ia he’ene nofo tokotaha ‘i hono nofo’anga’.

‘I he ‘aho’ ni ‘oku ava e matapā sio’ata ‘o e peito’ ‘o lava ‘a Pirate ‘o sio mo fanongo atu ki he hiva ‘a e manupuna’ he ngoue matala’i’akau ‘i tu’a’. Na’e fanongo atu ki he “cheet cheet” mai ‘a e fuleheu’ mo ‘enau puna holo he pupunga hulufe’ ‘o kai e fanga ki’i inisēkite ‘oku’ nau lata holo ai’. Na’e ongo mai foki mo e longolongoa’a ‘a e fo’i mata’isiliva’ lolotonga ‘enau tosi he moli momoho he ngoue’anga’. Pea ko e fanga ki’i fulasi’ ena ‘oku’ nau feuiaki mo ta’aki hake ‘a e kelemutu’ kenau kai kae to e le’olahi ange foki ‘a e tangi hifo ‘a e tui’ ia mei he fu’u kōfai’.

Ko e toki ‘aho eni na’e toe vivili ange ai ‘a e fie tau’atāina mo’oni ‘a Pirate pea na’a’ ne ‘ilo leva e me’a ke fai’.

Vahe 2

Kuo fuolua fau e nofo 'a Pirate 'i hono ki'i nofo'anga'. Na'e taha pē 'a hono tu'u'anga', inu'anga', pea mo e tuku'anga tenga'i'akau ke ne kai'. Na'e 'ikai ha me'ava'inga, pe ko ha tu'unga ke halakaka ai pe ko ha me'a pē ā ke ne tosi mo ngau. Pea kuo fuolua 'ene nofo' mātu'aki ta'elata mo'oni. 'I he taimi ni'ihi na'a' ne fusi foki 'a hono fulufulu' ko e 'ikai ke ne 'ilo pe ko e hā ha'ane me'a ke fai.

Na'a' ne 'osi lava foki 'o fakaava 'a e matapā 'o hono nofo'anga' 'aki 'a hono me'a tosi' mo hono pesipesi', pea na'a' ne fakaava leva e matapā 'o puna atu 'o tu'u he tafa'aki 'o e matapā sio'ata na'e 'osi ava' 'o fanongo atu ki he tangi hifo 'a e fo'i tui' mei he fu'u kōfai'. Na'a' ne toki faofao'i foki hono kapakau' he kuo fuolua mo e te'eki ai ke ne puna', pea' ne toki mahiki hake leva 'o puna atu.

Na'e puna atu 'a Pirate ki he va'a ma'olunga taha 'o e fu'u kōfai' 'o sio hifo ki he fo'i tui' 'i lalo 'o ne ui fiefia hifo ki ai, "'Ā hake Drongo! 'Ā hake!"

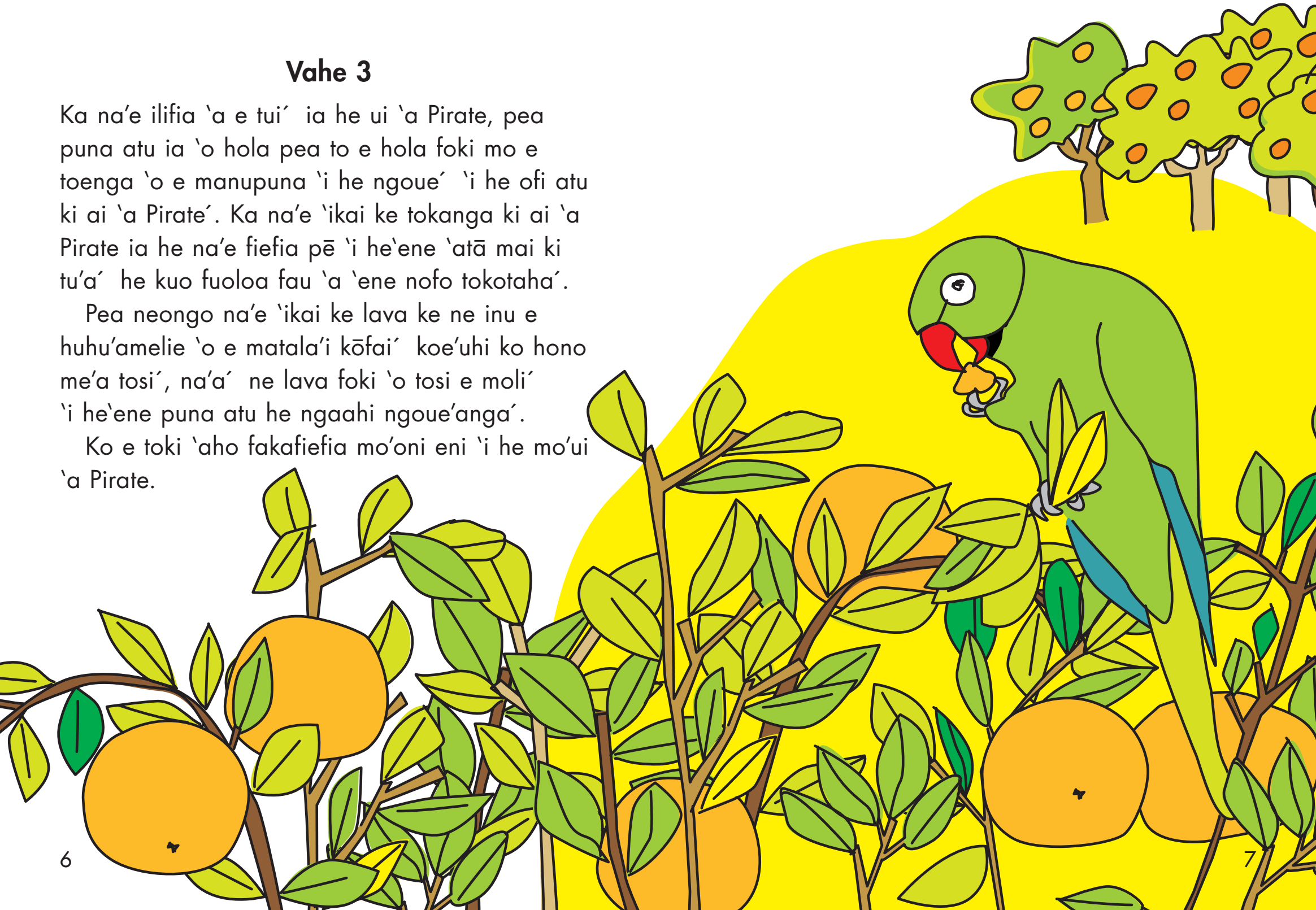

Vahe 3

Ka na'e ilifia 'a e tui' ia he ui 'a Pirate, pea puna atu ia 'o hola pea to e hola foki mo e toenga 'o e manupuna 'i he ngoue' 'i he ofi atu ki ai 'a Pirate'. Ka na'e 'ikai ke tokanga ki ai 'a Pirate ia he na'e fiefia pē 'i he'ene 'atā mai ki tu'a' he kuo fuoloa fau 'a 'ene nofo tokotaha'.

Pea neongo na'e 'ikai ke lava ke ne inu e huhu'amelie 'o e matala'i kōfai' koe'uhi ko hono me'a tosi', na'a' ne lava foki 'o tosi e moli' 'i he'ene puna atu he ngaahi ngoue'anga'.

Ko e toki 'aho fakafiefia mo'oni eni 'i he mo'ui 'a Pirate.

Ka 'i he hoholo pē 'o tō 'a e la'aa', na'e fakapo'uli foki mo toe momoko ange. Pea hopohopo holo 'a Pirate he fu'u pohutukaua' 'o kumi ha feitu'u 'oku māfana' ke mohe ai. Neongo 'ene mokosia mo hela'ia', na'e lava pē 'o ki'i kui hifo 'o mohe, ka na'e fokifā pē, 'a e hafu hifo 'a e me'a 'i hono fo'i 'ulu'.

Na'e 'osi sio mo 'ilo 'e Pirate ia 'a e 'uha', he na'e fa'a sio pē ai mei hono nofo'anga', ka ko 'ene toki a'usia eni 'o ongo'i mo 'ilo, pea na'e 'ikai ke sai ki ai 'a e faka'au ke lahi 'a e tō hifo 'a e 'uha' 'i hono fo'i 'ulu'. 'Ikai ngata pē he'ene mokosia mo hela'ia', ko 'eni kuo to e viviku foki. Pea ake hake 'a 'ene toe fie foki ki hono nofo'anga'.

Vahe 4

“Ā hake Drongo! Ā hake!”

Na’e ongo mai kia Toby ‘o hangē ha’ane misi’, pea toe fanongo atu ki he ui tatau pē ‘o ne pehē ‘e ia na’a ko ‘ene tamai’ he na’a’ ne fa’a ui fakakata ia ko Drongo ‘i ha’ane fai ha me’a ‘oku fakaoli, ka na’e kehe ‘a e le’o ia ko ‘eni’.

“Ā hake Drongo! Ā hake!” Ko e le’o’ ni na’e ongo mai ia mei he ngoue matala’i’akau’ pea fusi’i hake ‘e Toby ‘a e puipui’ ‘o sio atu ki tu’a. Hangē na’e ongo mai ‘a e le’o’ ia mei he fu’u pohutukaua’, ka na’e ‘ikai ‘asi mai ha taha ia mei ai. Na’a’ ne mahamahalo na ko ha taha eni ‘o hono ngaahi kaume’a ‘oku pau’u mo feinga fakapuli mai.

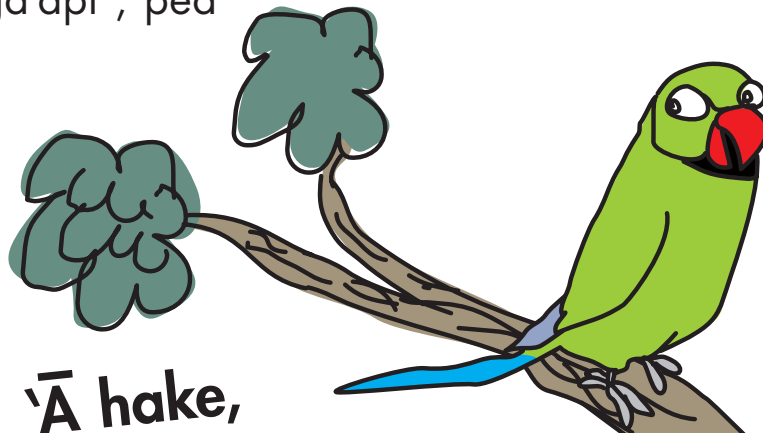

Ka na'e ma'ali hake 'i he lau 'o e fu'u pohutukaua' 'a e fo'i lanu kehe 'oku ngaungaue holo. Tā 'oku 'ikai ko hano kaume'a' ka ko e fo'i manupuna. Na'e 'asi mai ha fo'i kakā lahi 'oku tu'u he ki'i va'a 'o sio hangatonu mai kia Toby.

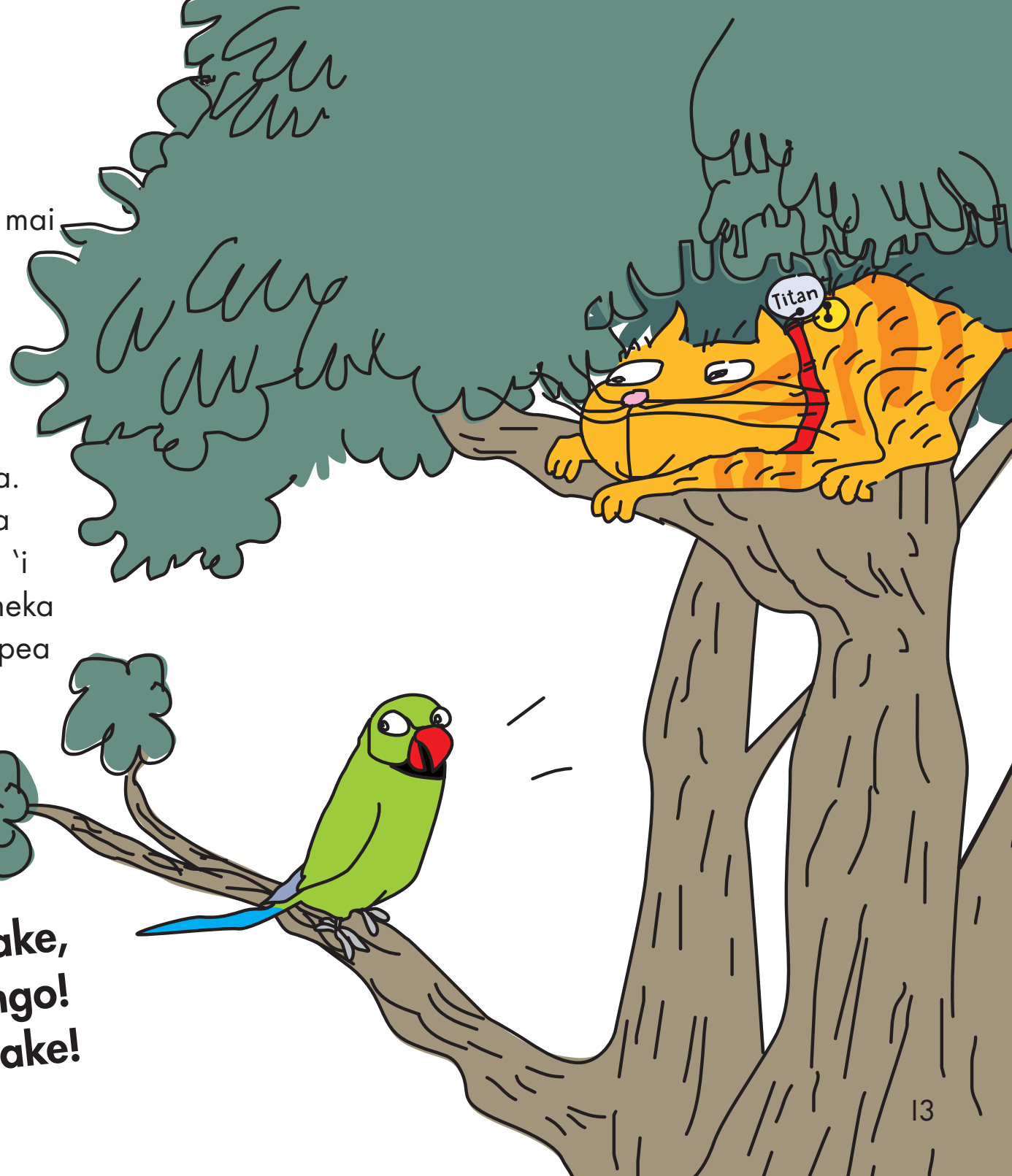
"'Ā hake Drongo! 'Ā hake!", ko e kakaa' mai ia.

Pea kata foki 'a Toby 'o ui atu ki he'ene fa'ee', "Ha'u, ha'u 'o sio", ko 'ene ui' atu ia.

Ka na'a' ne toki fakatokanga'i atu e me'a fakailifia na'e 'amanaki ke hoko'. 'I he va'a 'i 'olunga he tu'u'anga 'o e fo'i kakaa', na'e heka hifo ai 'a Titan ko e pusi 'a e kaungā'api', pea 'oku teu ke ne 'ohofi 'a Pirate.

'Ā hake,
Drongo!
'Ā hake!

Vahe 5

Na'e puna hake 'a Toby 'o lele atu ki tu'a mo 'ene kaila'.

“Alu, 'alu 'aupito Titan!” ko 'ene kaila' atu ia mo 'ene lele atu ki tu'a'. Ka 'i he teuteu 'a Titan ke 'ohofi', na'e tatangi e ki'i fafangu ia hono kola' pea puna hake leva 'a Pirate ia mei he va'a na'e tu'u ai' kae lele hifo fakavave 'a Titan mei he fu'u pohutukaua' 'o makali atu he funga 'ā papa' 'o vave hangē ha 'uhila'.

Fiu 'a Toby he fakasio hake pe 'oku 'i fē 'a e fo'i kakaa' ka na'e 'ikai ke 'asi hifo. Taimi si'i pē kuo' ne ongo'i 'a e me'a 'oku pā hifo ki hono funga uma' 'o ne pehē ko e ala mai 'a 'ene fa'ee' ka na'e ongo mai e lea.

“Ā hake Drongo!
Ā hake!”

Vahe 6

Na'e ta'etui mo'oni pē 'a e fa'ē ia 'a Toby 'i he'ene hū atu ki fale mo e fo'i kakā 'oku tu'u hono funga uma'.

"Oiauē, fo'i kakā faka'ofa'ofa mo'oni," ko 'ene fa'ee' ange ia. "Mahalo ko e kakā lalata 'a ha taha. Ta 'alu 'o 'ave ki he SPCA".

Na'e 'omai 'e he'ene fa'ee' 'a e puha pepa lahi mei he falekaa' ke fa'o ki ai 'a e fo'i kakaa' ke malu lolotonga 'a 'ene 'i he motokaa', pea na'a' ne hoka e puha' ke avaava ke lava pē 'o mānava lelei.

"Fa'o leva ki he puha' ke ta o 'o 'ave he 'oku lolotonga kumi atu ia 'e ha taha," ko 'ene fa'ee' ange ia.

"Oua leva. 'Oku 'i ai e ki'i me'a ke u fai," pea laka fakaoloolo atu 'a Toby mo e fo'i kakaa' 'i hono funga uma' ki he loki 'o 'ene tamai' 'o tukutuku hifo hono uma' ki hono ve'e 'ulu' pea na'e 'ikai hano taimi.

"Ā hake Drongo! Ā hake!"

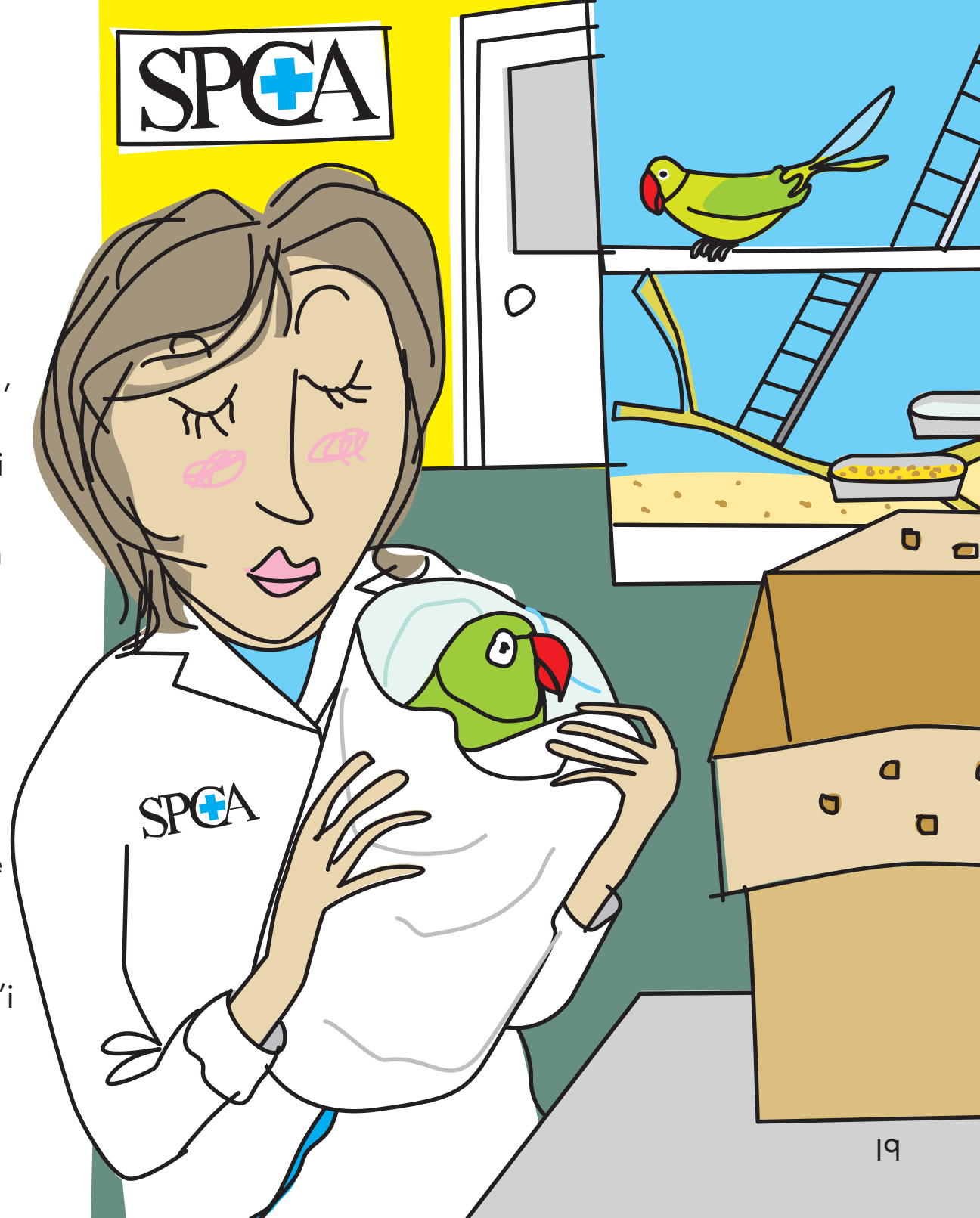
Vahe 7

Na'e kei oli'ia pē 'a Toby mo 'ene fa'ee' 'i he'ena a'u atu ki he SPCA ka na'e 'ikai oli'ia 'a Pirate ia he neongo na'a' ne 'ilo 'oku hao mo malu, na'e fehi'a hono fa'o puha ia'.

Na'a' ne sai'ia foki he kau ngāue SPCA he na'e sivi 'e he tōketaa' 'a hono mata', me'atosi', kapakau', kete', va'e', fulufulu' pea mo hono hiku' 'o ne fakahā ko e kakā tangata 'oku mo'ui lelei ka 'oku ki'i tutue.

“Osi ha'ane nofo hili he 'api 'o Higginbottom 'e foki 'o toe mo'ui lelei ange 'aupito,” ko e tōketaa' ange ai.

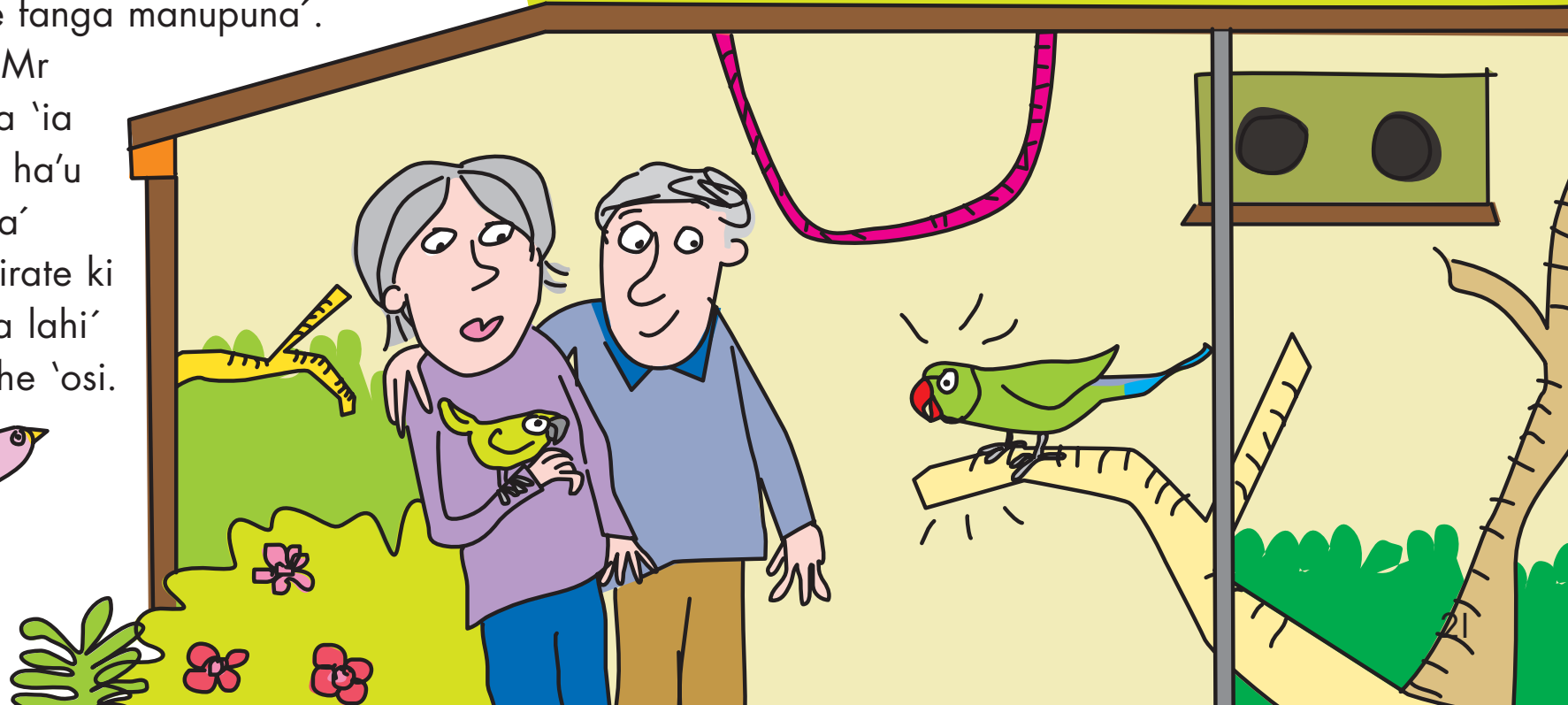
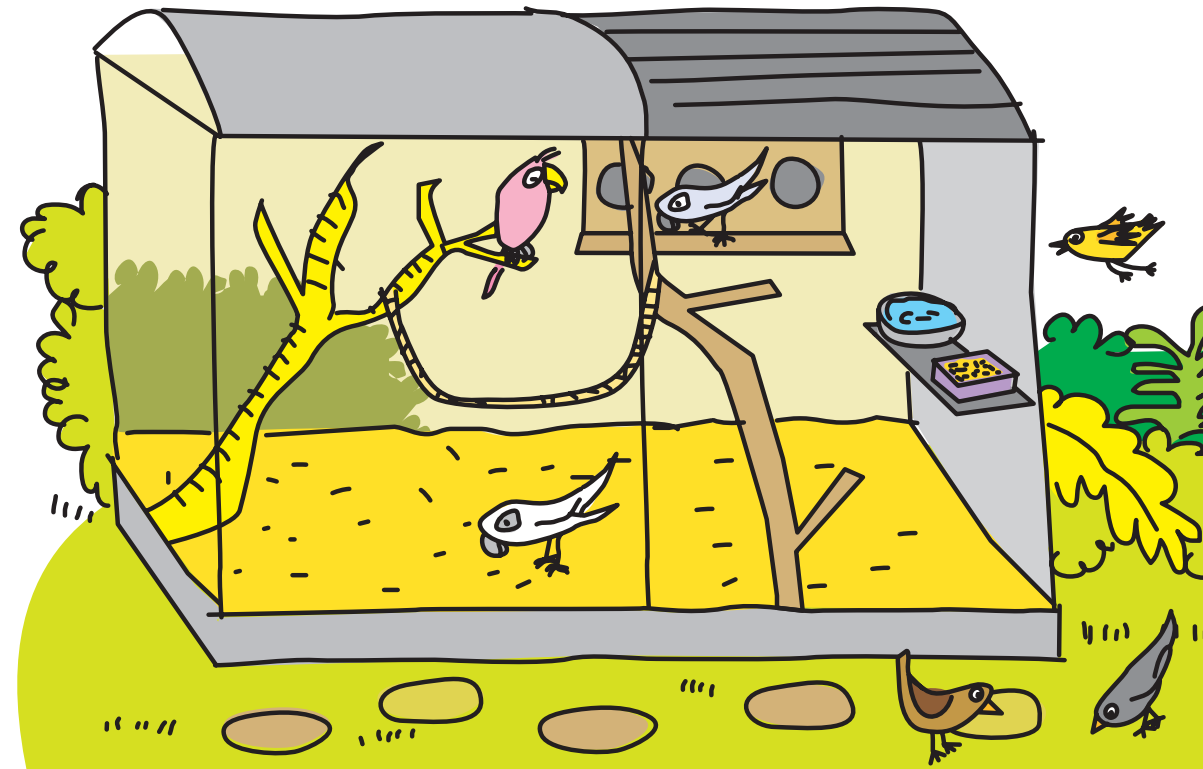
Ko e “nofo hili'” ko e ui ia 'a hono tauhi fakataimi 'e he ngaahi fāмили e nī'ihi 'a e fanga monumanu 'oku a'utaki ange ki he SPCA 'o fakatatali ke a'u ange 'a honau tauhi totonu' ke 'ave pe ko hano 'ave 'e ha tauhi fo'ou. Pea na'e tonu pē foki 'a e lau 'a e tōketaa', he ko e 'api lelei taha ki he nofo hili' 'a e 'api 'o e ongo me'a ko 'eni' ko Higginbottom he 'oku' na 'ofa'i mo'oni 'a e fanga manupuna'.

Na'e 'i ai 'a e tauhi'anga manupuna 'e ua 'i he toumui 'o e 'api 'o e ongo mātu'a' ni – ko e lahi taha' na'e tauhi ai 'a 'ena fo'i kakā 'e tolu, pea ko e si'i' na'e 'i he tuliki' ia, ke tauhi ai ha manupuna 'oku mahamahaki pe ko ha manupuna na'e toki fakahaofi.

Pea na'e 'ave 'a Pirate 'o nofo he 'aho 'e fitu he ki'i nofo'anga si'isi'i', ka na'e fakafiefia pē ia ki ai he na'e 'ikai si'isi'i ia 'i he'ene sio'. Na'e 'i ai 'a e me'a ke kaka ai pea mo e ngaahi tu'u'anga kehekehe. Na'e 'ikai ngata pē 'i he sai ange 'a e me'a na'e fafanga'aki ia' ka na'e toe 'ofa'i foki 'e he ongo mātu'a' ni 'a e fanga manupuna'.

Pea na'e 'ofa foki 'a Mr mo Mrs Higginbottom ia 'ia Pirate pea 'i he 'ikai ke ha'u ha taha 'o 'ave ia', na'a' na fakahū atu leva 'a Pirate ki he nofo'anga manupuna lahi' ke nofo ai pē 'o a'u ki he 'osi.

Vahe 8

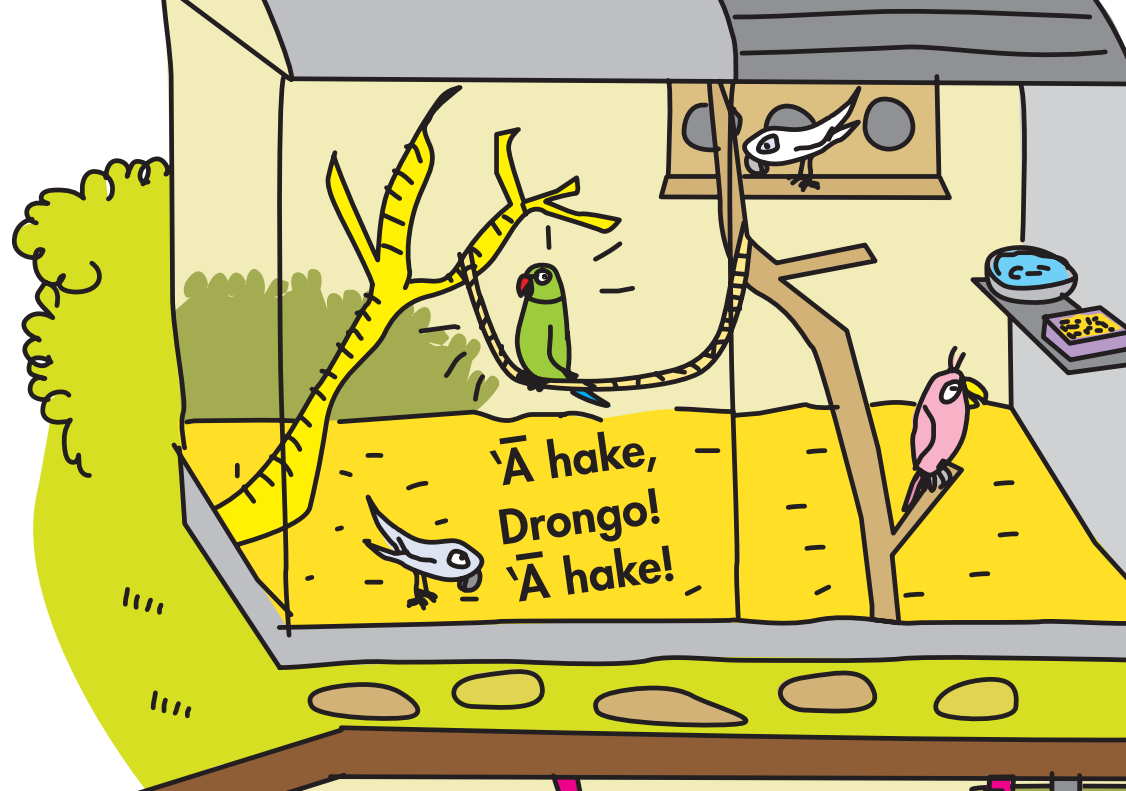
Na'e ha'u 'a Mrs Higginbottom he 'aho 'e taha mo e fo'i manupuna fo'ou lanu 'uli'uli kae kongaua 'a hono hiku'. Nofo pē 'a Pirate 'o sio atu ki hono tukuange atu 'e Mrs Higginbottom 'a e fo'i manupuna' ki hono nofo'anga'.

Pea ui atu 'a Mrs Higginbottom kia Pirate.

“Te ke sai’ia he fo’i manupuna fo’ou ko
‘eni’ Pirate, he ko e fa’ahinga ia ‘oku ui ko e
drongo, pea te ke pule’i ‘a hono fafangu ia he
pongipongi kotoa pē”.

Na'e sio fakamama'u atu 'a Pirate kia Mrs Higginbottom 'o ne 'ilo foki 'a hono 'uhinga'.

“‘Ā hake Drongo!” ko ia atu ia.
‘Ā hake!”

Ko e Tauhi 'o e Manupuna'

- 'Oku' nau fiema'u kenau nofo tokolahi kanau 'ongo'i malu mo fiefia. 'Oku' nau manako ke 'i ai ma'u pē ha ngaahi manupuna kehe kenau fe'ao.
- 'Oku' nau fiema'u ha feitu'u malu mo hao 'o mama'o mei he fanga manu tenau 'ohofi kinautolu'. Malu'i kinautolu mei he la'aa', 'uha' mo e havili' ka 'e kei fiema'u ha tuku'anga 'oku 'ea lelei.
- Tenau manako foki ha tu'u'anga 'oku ma'olunga.
- Kapau 'oku' ke fie tauhi kinautolu ha feitu'u 'i tu'a pea ke fa'u ia ki hono lahi mo 'ata'atā lahi taha'. Ka fu'u si'isi'i 'a hono nofo'anga' 'e 'ikai lava ke puna he ko hono natula' foki ia. Ko ia ai, tukuange ke lava 'o puna – 'i ha tauhi'anga manupuna 'i tu'a pe 'i fale pea kapau 'oku 'osi ako'i ke puna fa'iteliha.
- Fa'u ha vai kaukau mamaha ke vakai'i'aki pe 'e manako ke kaukau. Pea toki fakaloloto ange mo 'i ai ha sitepu ke faingofua 'ene hifo mo kaka hake'.
- 'E fiema'u ma'u pē ha vai ma'a kenau inu mo nau a'u lelei ki ai, 'o 'oua na'a lava 'o mahua, pe 'uli'i mo fakapelepela ai ha manupuna kehe. Tuku e vai inu' ha feitu'u 'oku malumalu' ke mokomoko. Kapau 'e lava ke tautau pea 'e toe sai ange mo ia.

**'A'ahi atu ki he uepisaiti kids.spcaeducation.org.nz
'o ako ai ki hono tauhi 'o e manupuna'**

Wake Up, Drongo!

© 2017 Society for the Prevention of Cruelty to Animals Education, Auckland, New Zealand

Published by Wendy Pye Publishing Limited for SPCA Education

Text by John Carr

Illustrations by Astrid Matijasevic

This Tongan edition published 2019

ISBN: 978-1-98-857819-4

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording or any information storage and retrieval system, without permission in writing from the publishers.

Distributed in New Zealand by The SPCA

3047 Great North Road, New Lynn, Auckland 0640, New Zealand